

ГЕОГРАФИЯ НА ПРОМИШЛЕННОСТТА ЗА СТРОИТЕЛНИ МАТЕРИАЛИ И НА СТРОИТЕЛСТВОТО

I. Значение и характерни особености.

Промишлеността за строителни материали и строителството са два взаимно свързани елемента на т.н. "строителен комплекс", включващ производството на строителни материали и строежа на различни обекти. Към този комплекс се отнасят още порцеланово-фаянсовата и стъklarската промишленост, които произвеждат както предмети за непосредствено потребление от населението, така и необходими за строителството материали. Отраслите от строителния комплекс са тясно свързани помежду си на базата на поетапната преработка на суровините и във връзка с аналогичното предназначение на преобладаващата част от продукцията им, която се използва основно в строителството. Към промишлеността за строителни материали /ПСМ/ в тесния смисъл на това название се отнасят: циментопроизводството, производството на керамични изделия, варопроизводството, добивът на карьерни и инертни материали, добивът на някои нерудни полезни изкопаеми и производството на стоманобетонни конструкции.

Значението на ПСМ има както стопанско, така и социално измерение. Отрасълът доставя голяма част от необходимите материали за строителството на жилищни сгради, здравни и учебни заведения, транспортни съоръжения и др. Над 90% от продукцията на отрасъла се използват именно за тези цели, а останалата част - за суровина в стъklarската и порцеланово-фаянсовата промишленост, металургията и други промишлени отрасли.

ПСМ има редица характерни особености, които са следствие на специфичните й технологии на производство.

Отрасълът е суровиноемък, като готовата продукция е около 2 пъти по-малка по обем от суровините /глини, мрамори, варовици, мергели, пясък, чакъл и др./. Това определя и ориентацията на предприятията към находищата на суровини.

Готовата продукция на отрасъла се използва повсеместно, поради което много от предприятията /производство на готови конструкции и др./ са ориентирани към основните потребителски центрове.

ПСМ е енергоемък и топлиноемък отрасъл, като за горива се изразходват около 1/3 от разходите при производството. С максимални разходи на горива се откроява циментопроизводството. Тази особеност определя ориентацията на редица производства към централните енергетически центрове.

II. Място на ПСМ в структурата на промишлеността и НС.

Мястото на отрасъла се определя от дела му в ОПП, заетите и ОПФ, участието му във вноса и износа на България. ПСМ произвежда около 3,8% от ОПП в страната, при 1,8% през 1939г. и 3,9% през 1980г. През последните 10 години се отбелязва спад в продукцията на отрасъла, поради липса на средства за строителство и забавяне на приватизацията на редица предприятия от отрасъла.

Участието на отрасъла във външната търговия на страната също бележи негативни промени. Днес ПСМ участва с около 1,5% в износа и 1,2% във вноса, като в сравнение с края на 80-те години участието във външната търговия спада почти 2 пъти. Намалването на продукцията в отрасъла е свързано и с ограничаване броя на заетите в него, както и с промяна на тяхната структура по сектори. Днес заетите в ПСМ са около 0,8% от всички заети в НС, като заетостта в частния сектор на отрасъла е около 83%. ПСМ обхваща около 150 предприятия, главно от частния сектор.

III. Условия и фактори за развитието на ПСМ.

До голяма степен особеностите на ПСМ определят и факторите, които влияят най-силно върху развитието ѝ: обеспечеността със суровини, потреблението, работната сила, наличието на енергийни източници в близост до предприятията, осъвременяването на технологиите и бързото внедряване в практиката на научните постижения в тази област, запазването на екологичното равновесие и др. Всички тези фактори осигуряват ресурсната обеспеченост и стопанската база за развитието на отрасъла.

1. Суровинната база на ПСМ е осигурена от залежите на нерудни полезни изкопаеми, с които България е богата.

А. Залежите от **мергелни глини** във Великотърновско, Горна Оряховица, Търговище, София, Кърджали и други райони на страната осигуряват развитието и определят териториалната ориентация на предприятията за производство на тухли, керемиди, цигли, капаци и други керамични изделия. Глина се добива и край с.Клисурица, като основната част от нея се използва за производството на подова керамика в Монтана.

Б. Находищата на **варовици** край Враца, Сливница, Мездра, Ловеч, Севлиево, Плевен, Самоводене /Търновско/, Пазарджик, Стара Загора, Благоевград са предпоставка за развитието на **вародобива и циментопроизводството** в посочените райони. При производството на цимент се използват като примеси още **гипс** /находища има край с.Кошава, Сланотрън, Раднево, Ковачево, Гледачево/ и **трас** /находищата са основно в Кърджалийска област/.

В. За развитието на ПСМ в България от голямо значение са находищата на **мрамори**. Този суровина се използва като облицовъчен материал за сгради, мозайки и др. Основните находища на мрамор са край Берковица, Банско, с.Илинденци /Санданско/, Мездра, Велинград, Тополовград, Малко Търново, Ивайловград.

Г. Широко приложение в строителството намират и редица други нерудни полезни изкопаеми: **риолит** /добива се край яз."Батак" - с.Дорково/, **сиенит** /с.Владая и край Пловдив/, **базалт** /в района на Плачковци, находища има и в 14-те базалтови могили между Свищов и Сухиндол/, **перлит** /край с.Еньовче - Кърджалийско/, **брекчи** /добиват се край с.Челюстница - Врачанско и се обработват в Мездра и Берковица/.

Общият брой на експлоатираните суровини за ПСМ в страната е около 50. Съществува

възможност, след технологично обновление на производствата, за нарастване на броя на експлоатираните нерудни суровини в отрасъла.

2. От обществено-икономическите фактори, влияещи върху ПСМ, с най-голямо значение са: транспортът, потреблението, изискванията на строителството, работната сила, опазването на природната среда и т. н.

Обемността на суровините и на готовата продукция в отрасъла определят влиянието на транспортния фактор, от който до голяма степен зависи себестойността на продукцията.

Все по-нарастващо влияние върху ПСМ оказват изискванията за опазването на природната среда, тъй като някои от производствата /циментопроизводство и др./ са измежду основните замърсители на атмосферния въздух. Бъдещото развитие на отрасъла е немислимо без изграждането на пречиствателни съоръжения.

За разлика от много други промишлени отрасли, ПСМ не изисква висококвалифицирана работна ръка, което я поставя в по-благоприятно положение по отношение качеството на работната сила /този фактор оказва по-слабо влияние върху развитието и териториалната ѝ организация/.

През последните 10 години все по-нарастващо е влиянието на потребителския фактор върху развитието на отрасъла. Основен потребител на готовата продукция /строителни материали/ до средата на 90-те години е частното жилищно строителство. През последните 4-5 години то е в явен упадък, поради липсата на средства и в тази връзка потреблението на строителни материали е значително съкратено.

Влиянието на потребителския фактор личи и по отношение използването на различни строителни материали в жилищното строителство. До края на 80-те години широко приложение намират еднотипните стоманобетонни конструкции, докато днес предпочитани са монолитните сгради, предлагащи значително по-добри жилищни условия.

Върху развитието на ПСМ влияние оказват и множеството внедрени научни открития, даващи възможност за използването на олекотени и обемни строителни материали, чрез които строителните работи значително се улесняват и ускоряват.

Под въздействието на горепосочените и редица други фактори се очертават и някои закономерности в териториалната ориентация на отделните подотрасли и производства в ПСМ:

А/. В близост до суровините са разположени главно предприятията от циментопроизводството, керамичното производство, вародобива и добива на кариерни материали.

Б/. В близост до основните потребителски центрове са ориентирани предприятията за готови строителни конструкции.

В/. Под едновременното влияние на потребителския и суровинения фактор до голяма степен се развиват циментопроизводството и някои производства на керамични изделия.

Г/. Транспортният фактор е водещ при териториалната ориентация на почти всички предприятия от отрасъла, което е във връзка с големия обем на суровините и на готовата продукция.

Д/. По-голямата част от продукцията в ПСМ се произвежда в Северна България, където се намират и повечето от находищата на суровини. Същевременно основната част от потреблението е в Южна България, където е концентрирана по-голямата част от населението в страната.

IV. Развитие и отраслова структура на ПСМ.

Добивът на строителни материали датира още от дълбока древност. Първите каменни крепости в българските земи се появяват още през II.хил.пр.Хр., те са построени с камък, добит в непосредствена близост. По-късно се развива и керамичното производство /тухли и др./ на базата на множеството находища на глина, които са база за развитие и на грънчарството при траките.

За начало на ПСМ се счита откриването на тухларната фабрика "Изида" в гара Елин Пелин през 1894г. През 1908г. са построени циментовите заводи в Златна Панега и Плевен, а през 1911г. - в Батановци /Пернишко/. Преди Втората световна война заводът в Батановци дава почти 4/5 от продукцията на цимент в България.

В началото на XX век производството на керамични изделия бързо се развива. Появяват се редица нови фабрики в София, Пазарджик, Русе, Чирпан и други селища.

Успоредно със цялостното стопанско развитие на България и разширеното строителство, след Освобождението започва промишленото производство на вар в Плевенско, с.Самоводене /Търновско/ и др. Преди Втората световна война годишно се произвеждат около 50000т гасена и негасена /хидратна/ вар, като тези количества са достатъчни както за строителството, така и за растениевъдството.

От началото на 50-те години на XXвек, успоредно с разрастването на промишленото и жилищно строителство, нараства и нуждата от строителни материали. В тази връзка старите предприятия от отрасъла са уедрени или закрити, а на тяхното място са построени нови мощности със значително по-големи производствени възможности. През последните 10 години голяма част от тези предприятия са в процес на приватизация или не работят, поради неефективността си при новите пазарни условия. Това довежда до значителен спад на продукцията в ПСМ и оскъпяването на строителните материали.

1. Производство на цимент е основният подотрасъл на ПСМ, защото циментът намира широко приложение в строителството на жилищни сгради, пътища, язовири и други индустриални обекти. Основните суровини, използвани в него, са варовиците, мергелите, гипс, трас, шлага и др. Производството на цимент в България се извършва по 2 способа - **мокър и сух**. Мокрият способ позволява по-слабо замърсяване на въздуха, докато сухият способ е много по-евтин, но силно замърсяващ атмосферния въздух. По мокрия способ се произвежда цимент в

Димитровград, Девня и Батановци /докато предприятието функционира/. В останалите циментови заводи в страната /Златна Панега, Бели извор и Плевен/ се използва сухият способ. В България се произвежда цимент от марките 300, 400 и 500, като тези марки отговарят на налягането, което може да издържи 1м

3
цимент.

Началото на циментопроизводството в България се поставя през 1908г. с построяването на циментовите заводи в Златна Панега и Плевен. През 1911г. е построен и заводът в Батановци, който вече 3 години не работи. Преди Втората световна война "Гранитоид" в Батановци дава около 80% от всичките 225000т цимент, произвеждани годишно в страната. Построяването на този завод се дължи на наличието на запаси от варовик в Голо бърдо /Радомирско/, близостта до мините в Перник и до разрастващия се столичен град.

Поради нарастналите нужди от цимент, от началото на 50-те години започва строителството на циментови заводи в Димитровград с капацитет 760000т годишно, с.Бели Извор /Врачанско/ с капацитет 1400000т годишно, Девня /с капацитет 1400000т/ и разширяването на мощностите в Златна Панега /до 1400000т/, Батановци /до 1400000т/ и Плевен /до 500000т/. Построяването на циментовия завод в Димитровград в началото на 50-те години е повлияно от благоприятното географско положение на строителната площадка /наличие на мергели и варовици, води от р.Марица, гипс в Раднево, трас в Кърджали и електроенергия от ТЕЦ "Марица-3"/. През 70-те години към този завод се включва и производството на азбестово-циментови изделия /плочи и тръби/.

Производства на циментови изделия в България /хил.т/

години: 1939г. 1980г. 1985г. 1990г. 1991г. 1997г.

цимент 225 5359 5296 4710 2374 1654

плочи/хил.м²/ - 7042 6563 1711 815 201

тръби/хил.м/ - 2391 2367 118 155 103

След спирането на завода в Батановци, в Северна България се произвеждат около 80% от цимента в страната, като над 2/3 от произведеното количество се използва в Южна България. Това води до нерационални превози и оскъпяване на тази важна суровина за строителството. Драматичното намаляване на производството на цимент, азбестово-циментови плочи и тръби през последните 10-12 години се дължи на ограниченото потребление и оскъпяването на продукцията. Върху ограничаването на производството все по-нарастващо влияние оказва и екологичният фактор, тъй като циментопроизводството е основен замърсител на атмосферния въздух.

2. Производството на вар е от голямо значение за строителството /основно жилищното/, химическата, кожарската, захарната промишленост и за растениевъдството. Варта е важна съставка на бордозеловия разтвор, който се използва за пръскането на лозята. Основната суровина за вародобива са варовиците в Предбалкана и Стара планина /Черепиш, Карлуково, Самоводене, Девня, Ловеч и др./. В тези и редица други селища от Северна България е застъпено производството на негасена и гасена вар. Основните центрове на вародобива в Южна България са Земен, Сливница, с.Огняново /Пазарджишко/, Асеновград, Айтос, Димитровград и др. Произвежданата вар в страната е с висока себестойност, тъй като посочените центрове произвеждат малки количества. Същевременно тези предприятия имат и нерационална териториална структура, като цяла Североизточна България е принудена да ползва вар, произведена в Западна или Южна България.

С ограничаването на лозарството и спада на промишленото производство, през последните 10 години производството на вар спада значително. През 1980г. са произведени 1848000т, през 1990г. - 1557000т, а през 1998г. - едва 881000т.

Добивът на **гипс** в България е съсредоточен в с.Кошава /фирма"Гипс"/ и град Раднево. Гипсът се използва в медицината, строителството, производството на цимент, в изкуството. Годишното производство на суров и печен гипс е около 100000т или почти 4 пъти по-малко в сравнение с началото на 80-те години.

3. Производство на керамични изделия. Към подотрасъла се отнася производството на тухли, керемиди, цигли, капаци, подови керамични плочи, каменинови тръби, огнеупорни плочи и др. Характерно за тези производства е, че обемът на готовата продукция е равен на обема на суровините. Развитието им е обезпечено с богата суровинна база /мергелни и обикновени глини/. Основната част от запасите на мергелни глини се намира в Северния централен регион и по-точно в Ловешка област. Там се намират и близо 50% от обикновените глини, използвани като суровина в производството на тухли и керемиди. Местонахождението на суровините определя и концентрацията на производството на керамични изделия в Северния централен и Североизточния приморски регион. Общите запаси от суровини за керамичната промишленост се оценяват на около 250млн.м

з

, което е достатъчно за производството в сегашния обем в продължение на около 100г.

Преди Втората световна война като центрове на керамичната промишленост се развиват София, Плевен, Русе, Пазарджик, Горна Оряховица и други по-големи селища. С разрастването на жилищното и индустриалното строителство, през 70-те години са построени предприятия с големи производствени мощности в селата Бутово и Овча могила /В.Търновско/, Луковит и Ген.Тошево, в които наред с тухли и керемиди започва производството на каменинови тръби, огнеупорни плоскости и др. Днес огнеупорни материали се произвеждат в Елин Пелин и Русе, подова керамика - в Монтана, каменинови тръби - в Плевен.

Основни производства в керамичната промишленост

години: 1980г. 1985г. 1990г. 1991г. 1998г.

производства:

тухли-млн.бр. 1425 1122 959 646 412

керемиди и

капац-млн.бр. 79 49 39 31 19

кам.тръби-хил.м. 706 368 443 276 105

хидроизолац.

матер.-хил.м² 12987 12961 9874 6136 2800

С намаляването на строителството, през последните 20 години производството на керамични изделия спада между 4 и 9 пъти. Над 1/3 от продукцията на подотрасъла се произвежда в предприятията от Северния централен регион /Плевен, Горна Оряховица и др./. Значителни производствени мощности са концентрирани и в предприятията в Ген. Тошево, Попово, Търговище, Полски Тръмбеш. В Южна България основната част от производството на керамични изделия се дава от предприятията в Югоизточния и Източния Тракийско-Родопски регион. По-големите центрове в тях са Меричлери, Стамболово, Стралджа и др.

4. Добив на карьерни материали. В България има богата суровинна база за добиването на разнообразни материали, използвани в строителството без да се обработват термично. Според предназначението си карьерните материали биват:
инертни /
чакъл, баластра, пясък/ и
облицовъчни /
варовик, мрамор, гранити, сиенити и др./.

В планинските райони на страната има богати находища на сиенити и гранити, използвани за пътна настилка, бордюри и като облицовъчен материал. Такива са находищата в с. Владая, Мездра, Пиргово /Русенско/, Българево /Бургаско/ и др.

Пясък, чакъл и баластра се добиват от почти всички български реки, но по-големи количества се извличат край Мездра, Свищов, Видин и др.

Облицовъчен мрамор се добива в с. Илинденци /Санданско/, с.Мрамор /Ямболско/, Велинград, Берковица, Ивайловград, Тополовград, Малко Търново, Банско и др. Голяма част от добития мрамор /обработен и необработен/ се изнася за Италия, Франция и др. страни.

Облицовъчен варовик се добива в селата Пиргово и Бесарбово /Русенско/, Кремена, Черепиш и Върбешница /Врачанско/.

В строителството и строителната промишленост широко приложение имат още и такива материали като: **перлит** /добива се в селата Еньовче и Воденичарско в Кърджалийска област/;

керамзит /добива се и се обработва в Девня и Нови

Искър, този материал набъбва при висока температура/;

шистопорит /

добива се в София/;

термозит /

добива се в Гълъбово/;

аглопирит /

добива се край Русе/. Тези материали се използват като пълнители в производството на готови стоманобетонни конструкции и като звуко- и топлоизолационни материали. В Полски Тръмбеш се произвежда минерална вата на базата на базалт.

5. Производство на стоманобетонни конструкции. Готовите строителни елементи намират широко приложение в индустриалното, селскостопанското, транспортното и жилищното строителство. Строителни конструкции за индустриалното строителство се произвеждат в Кремиковци, Бургас, Стара Загора, Девня, Видин и др. В Свищов се произвеждат стълбове за електропроводи и бетонни траверси.

В почти всички областни центрове в близкото минало са построени домостроителни комбинати. В тях се произвеждат панели за жилищни сгради, тротоарни плочи, бетонни канализационни тръби и др. През последните 10 години повечето от тези комбинати не работят, поради ниското качество на панелното жилищно строителство и връщането към традиционните строителни материали и техните заместители. Производството на сборен стоманобетон през периода 1995-1998г. спада от 294000м³ на 235000м³, като производството на панели се задържа на около 9-10000м

з

V. Стъкларска и порцеланово-фаянсова промишленост.

Продукцията им включва както средства за производство /стъкло, стъклена вата, санитарен фаянс и др./, така и предмети за потребление пряко от населението /сервизи, амбалаж и др./. Тя има най-голямо приложение в строителството, ХВП, ХП, електротехническата промишленост. В стъкларската и порцеланово-фаянсовата промишленост се затваря производственият цикъл /добив на каолин, флотацията му, производство на кварцов пясък, производство на стъкло, фаянс и порцелан/.

Стъкларската и порцеланово-фаянсовата промишленост дават около 2,0% от ОПП в страната, при 0,3% през 1939г. и 1% през 1990г. В тях са заети около 16000д. или 0,6% от всички заети в НС. Те участват с 1,1% в износа и 0,5% във вноса на България. В страната работят 20 по-големи предприятия за порцелан, фаянс и стъкло.

Развитието на стъкларската и порцеланово-фаянсовата промишленост се базира на богатата местна суровинна база /каолин, кварцов пясък, фелдшпати, варовик, гипс, флуорит - оцветител на стъклото, калцинирана сода, борна киселина, циркониев силикат, бихромат, природен газ и електроенергия, огнеупорни материали и др./. Водещите фактори за развитието им освен суровините и енергийните източници са работната ръка и транспортът, тъй като по-голямата част от готовата продукция е чуплива и изисква специални транспортни средства /контейнери, палети и др./.

Под въздействието на горепосочените фактори съществуват редица особености в локализацията на отделните предприятия. Водещ фактор за местоустановяването на предприятията в Исперих, Разград, Нови Пазар, Каспичан и Белослав са суровините. Построяването на предприятията в София, Перник, Сливен, Николаево, Елин Пелин, Плевен, Пловдив и др. е под комбинираното въздействие на потреблението и наличието на електропроизводствени центрове.

Основна суровина за **стъкларската промишленост** е **кварцовият пясък**. Находища на тази суровина се експлоатират край Белослав, с.Юнак /Варненско/, с.Средня /Шуменско/, с.Оряховица /Плевенско/. Кварцов пясък се добива и при първичната обработка на каолина в находищата Каолиново /Шуменско/, Сеново и Ветово /Русенско/. Като суровина за стъклопроизводството се използват и

кварцитите

край Елена, както и

флуоритът

край с.Михалково /Смолянско/, използван като оцветител на стъклото.

При производството на кристални сервизи и стъкло за електрически крушки се използва кварц и от находищата край с.Еленово /Сливенско/ и Тополовград. За оцветяването на стъклени бутилки и буркани в зелено се използват **българити**, добивани край Българово и Айтос /Бургаско/.

За начало на **стъкларската промишленост** в България се счита 1893г. когато в Белослав е пусната в действие фабрика за стъклен амбалаж. В началото на ХХв. са построени и фабриките за стъкло в Перник /”Кристал”/ и София.

През последните 45 години са построени фабриките за плоско стъкло в Разград, за амбалажно стъкло в Плевен и Пловдив, за стъклен амбалаж и стъклени сервизи в Нови Пазар, предприятие за техническо стъкло, стъклени тухли и профили в град Елена.

Днес в България са застъпени следните производства на стъкларската промишленост:

плоско строително стъкло /Перник и

Разград/,

стъклен амбалаж /

Плевен, София и Пловдив/,

кристални и обикновени стъклени сервизи /

Белослав, Сливен, София, Перник и Нови Пазар/,

медицинска стъклария и ампули /

Сливен, Белослав/,

технически стъкла и стъклени тухли /

Елена/,

стъклени абажури /

Сливен, Котел, Чепеларе/,

електрически крушки и кварцови тръби /

Сливен/,

стъклена вата /

Габрово/. Стъкларската промишленост произвежда около 70% от общата продукция с порцеланово-фаянсовата промишленост. Отбелязва се нарастване на производството на някои изделия като стъклени флакони за парфюмерия и лекарства, ампули и други стъклени изделия за медицински нужди. Като цяло обаче продукцията на стъкларската

промишленост намалява, поради ограничаването на вътрешните и външни пазари.

Основни производства в стъкларската и порцеланово-фаянсовата промишленост

производства: 1980г. 1985г. 1990г. 1991г. 1998г.

плоско стъкло

/база2мм/-млн.м² 24,5 23,5 15,4 12,4 10,5

фаянсови плочи

/ млн.бр./ 303 271 303 202 371

сан.керамика-хил.бр. 1564 1488 651 485 661

Основната суровина, използвана от **порцеланово-фаянсовата промишленост** в България, е

каолинът.

Находища на каолин се експлоатират край Каолиново, Тодор Икономово, Боймир и Кус /Шуменско/, Сеново, Глоджево и Ветово /Русенско/, Елин Пелин. За производството на “костен порцелан” се използва и вносен “седлецки каолин” от Чехия.

При порцелановите изделия намира приложение като суровина и **фелдшпатът**, находища от които се експлоатират край Стрелча /Панагюрско/ и Ленище /Кърджалийско/.

При производството на порцеланови и фаянсови изделия се използват и **глините**, добивани край Плевен, Никопол, Жабляно и Елов дол /Земенско/. За подобряването на качествата на фелдшпатите се внася калиев фелдшпат от Корея, Финландия и други страни. Като суровина се използва и

пегматитът

, добиван край Смолян.

Във връзка с използваните суровини предприятията от порцеланово-фаянсовата промишленост са с изявена производствена специализация. **Санитарен фаянс** се произвежда в

предприятията в Каспичан, Исперих, Елин Пелин, Шумен,

костен порцелан /

сервизи/ - във Видин, а

домакински порцеланови

изделия /чини, чаши, паници и др./ - в Разград, Нови Пазар и Елин Пелин.

Производството на

фаянсови

и

теракотни плочки

е концентрирано в Монтана, Елин Пелин и Горна Оряховица. В град Николаево /област Стара Загора/ се намира единственото предприятие в България за

електропорцеланови изолатори

.

Към порцеланово-фаянсовата промишленост условно може да се отнесе и производството на **грънчарски изделия**. Центровете на това производство са Троян и Габрово. Произвеждат се домакински прибори, сувенири и други изделия.

VI. Строителство.

Строителството е естествено продължение на промишлеността за строителни материали и основен “консуматор” на строителни материали, фаянс, порцелан и стъкло. Отрасълтът е завършващият елемент на строителния комплекс. Строителството се отнася към тежката обработваща индустрия. То създава голяма част от основните фондове в страната и има голямо социално значение, тъй като негова продукция са жилищата, сградите на училищата и здравните заведения, корпусите на заводите и др. В тази връзка могат да се разграничат няколко вида строителство според предназначението на построените обекти: **жилищно, промишлено, транспортно,**

хидротехническо.

През последните 10 години строителният отрасъл претърпява значителни структурни промени, а качеството на строителните работи е повишено по отношение изпълнението на строителните работи, архитектурата на сградите и др.

След 1989г. продукцията в отрасъла намалява около 4 пъти, а участието му в създадения НД и БДС спада около 2 пъти. През 1998г. в строителството са произведени 5,5% от продукцията на индустрията и 3,7% от БДС в България. Същевременно около 69% от продукцията в отрасъла се дава от частния му сектор, което е значително по-висок дял в сравнение с обработващата и добивната промишленост.

През периода след 1989г. предадените за експлоатация жилища в страната са силно намалени. До края на 90-те години това намаление е около 4 пъти, което също е доказателство за значителния спад в строителния отрасъл. Като основен проблем пред строителството стои липсата на инвестиции. През периода 1990-1998г. в отрасъла са привлечени едва около 2,0% от външните инвестиции в България. Друг важен проблем е оскъпяването на продукцията и липсата на потребление, поради спадането на покупателната способност на населението.

Основната част от строителните работи през последните няколко години се извършват в София, Пловдив, Варна и другите по-големи градски центрове, където съществува и по-голям пазар.

VII. Териториална структура на промишлеността за строителни материали, стъklarската и порцеланово-фаянсовата промишленост.

Под въздействието на сложния комплекс от фактори в България се формират следните райони на ПСМ:

1/. **Югозападен.** В този район е съсредоточена по-голямата част от строителните

фирми в страната и се използва основната част от произведените строителни материали. Основните центрове са София, Земен, Елин Пелин, Батановци. Произвеждат се вар, тухли, железобетонни строителни елементи, високоефективни строителни материали от сгурбетон и др. В района се извършват нерационални превози на големи количества цимент от Северна България, поради прекратеното производство в Батановци.

2/. Южен централен. В него са развити строителството, производството на тухли и керемиди, добивът на кариерни материали, но производството на цимент е недостатъчно. Районът включва Западния и Източния Тракийско-Родопски регион.

3/. Северният централен район е основният производител на тухли и керемиди в страната /около 30%/. В него е застъпено и производството на цимент, като големи количества от него се изнасят за София и Югозападна България. Като обем на строителните работи обаче районът значително отстъпва на Югозападния и Южния централен.

4/. Северозападният район също се отличава с производство на разнообразни строителни материали /цимент, тухли, керемиди и др./, голяма част от които се изнасят за Югозападна България, тъй като в района обемът на строителните работи е относително малък.

5/. Североизточният район се откроява със значителен обем на строителните работи, които са обезпечени с основни строителни материали /цимент, тухли и др./.

Под въздействието на суровинния и потребителския фактор в страната са оформени 3 района на стъklarската и порцеланово-фаянсовата промишленост:

1/. Североизточният район обхваща областите Разград, Русе, Шумен и Варна. Той разполага с богата суровинна база /кварцов пясък, каолин и др./ и е специализиран в производството на стъklarски изделия и разнообразни порцеланови и фаянсови изделия. В него се произвеждат над 50% от стъklarните сервизи, фаянсовите плочки, санитарния фаянс в България. Голяма част от суровините се изнасят за предприятията в останалите региони от страната. Основните центрове са Белослав, Каспичан и Нови

Пазар.

2/. Северният централен район обхваща областите Плевен, Ловеч, Габрово и В. Търново. Специализиран е в производството на стъклена вата, стъклени тухли и мозайка, буркани и шишета. Основните центрове са Плевен, Габрово и др.

3/. Югозападният район обхваща територията на град София, Пернишка и Софийска област. Специализиран е в производството на стъклени сервизи, плоско стъкло, стъклен амбалаж, порцеланови изделия и фаянсови плочки. Основните центрове са София, Перник и Елин Пелин.

Извън тези райони са формирани и няколко центъра за производство на подова керамика /Монтана/, костен порцелан /Видин/, електропорцелан /Николаево/, луминисцентни лампи и електрически крушки /Сливен/, стъклен амбалаж /Пловдив/ и др.

VII. Проблеми и перспективи за развитие на строителния комплекс.

Пред развитието на ПСМ, строителството, стъklarската и порцеланово-фаянсовата промишленост в България стоят за решаване редица проблеми:

- липса на капиталовложения за техническо и технологично обновление на предприятията;

- ограничаване на потреблението в страната и в чужбина;

- опазването на природната среда (ПСМ е сред основните замърсители на атмосферния въздух и водите, най-силно е замърсяването в Плевен, София, Девня и други центрове);

- необходимост от усъвършенстване на структурата на производствата в насока повишаването на ефективността им.

Решаването на тези и редица други проблеми в строителния комплекс ще позволи неговото усъвършенстване и развитие при новите стопански условия в България.